

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.31>

ПОДСТАВЫ И РОДЗАЈЕ ОДПОВЕДЗІАЛЬНОЌІ ПРАВНЕЈ ЗА НАРУШЕНІЕ ПРОЦЕДУРЫ БАДАНІА МЕДЫЧНО-СПОЉЕЧНЕГО

Volodymyr Bondar

student Naukovo-Badawczego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6656-0949

v.p.bondar01@ukr.net

Adnotacja. W artykule przeanalizowano obowiązujące ramy prawne regulujące rodzaje i podstawy pociągnięcia winnych do odpowiedzialności prawnej za naruszenie procedury badania medyczno-społecznego.

Stwierdzono, że specjalny akt prawny, który określa procedurę przeprowadzania badania medyczno-społecznego, zawiera jedynie pośrednie zabezpieczenie odpowiedzialności prawnej przewidzianej za naruszenie odpowiedniej procedury. Wskazano, że za naruszenie przeprowadzania badania medyczno-społecznego jego członków można pociągnąć do czterech rodzajów odpowiedzialności prawnej: 1) dyscyplinarnej; 2) cywilno-prawnej; 3) administracyjnej; 4) karnej. Uwzględniono każdy z wymienionych gatunków.

Podkreślono braki w realizacji odpowiedzialności za naruszenie procedury badania medyczno-społecznego.

Słowa kluczowe: badanie medyczno-społeczne, medyczno-społeczne komisje ekspertów, MSKE, osoby niepełnosprawne, odpowiedzialność prawna.

GROUND AND TYPES OF LEGAL LIABILITY FOR VIOLATION OF THE MEDICAL AND SOCIAL EXAMINATION PROCEDURE

Volodymyr Bondar

Applicant at the Scientific Institute of Public Law

ORCID ID: 0000-0001-6656-0949

v.p.bondar01@ukr.net

Abstract. The article analyzes the current legal framework, which regulates the types and grounds for bringing guilty persons to legal responsibility for violating the procedure for conducting a medical and social examination.

It has been found that the special legal act, which defines the procedure for conducting a medical and social examination, contains only an indirect establishment of the legal responsibility provided for the violation of the relevant procedure. It is noted that for violation of medical and social examination of its members, four types of legal liability may be imposed: 1) disciplinary; 2) civil law; 3) administrative; 4) criminal. Each of the specified species was considered.

The shortcomings of the implementation of responsibility for violation of the procedure for conducting a medical and social examination are outlined.

Key words: medical and social expertise, medical and social expert commissions, MSEK, persons with disabilities, legal responsibility.

ПІДСТАВИ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОЌІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Володимир Бондарь

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6656-0949

v.p.bondar01@ukr.net

Анотація. У статті здійснено аналіз чинної нормативно-правової бази, що регламентує види та підстави притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи.

З'ясовано, що спеціальний нормативно-правовий акт, яким визначено процедуру проведення медико-соціальної експертизи, містить лише опосередковане закріплення юридичної відповідальності, передбаченої за порушення відповідної процедури. Зазначено, що за порушення проведення медико-соціальної експертизи її членів може бути притягнуто до чотирьох видів юридичної відповідальності: 1) дисциплінарної; 2) цивільно-правової; 3) адміністративної; 4) кримінальної. Розглянуто кожен із вказаних видів.

Окреслено недоліки реалізації відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи.

Ключові слова: медико-соціальна експертиза, медико-соціальні експертні комісії, МСЕК, особи з інвалідністю, юридична відповідальність.

Вступ. Діяльність, пов'язана із виявленням ступеня обмеження життєдіяльності особи та визначенням необхідних обсягів реабілітаційних заходів для неї потребує максимальної уваги та компетентності від осіб, уповноважених її провадити. Належна й об'єктивна медико-соціальна експертиза є однією із гарантій забезпечення прав і свобод відповідних осіб, а також проявом демократичної, соціальної та правової держави. Однак, дедалі частіше трапляються випадки порушення процедур проведення такої експертизи. Не дивлячись на те, що чинним законодавством передбачено юридичну відповідальність за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи, означена проблематика характеризується актуальністю, а, відтак, потребує комплексного дослідження.

Принагідно відзначити, що юридична відповідальність за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи не ставала предметом дослідження представників наукової спільноти. Цікавим видається факт, що вчені медичної сфери в своїх наукових публікаціях наголошують на підставах і видах юридичної відповідальності за порушення законодавства про медико-соціальну експертизу (серед них варто виокремити Ю. Вороненка, О. Гірину, П. Грішила, В. Ждана, Т. Лемзякову, Г. Лисенко, В. Каленського, В. Кривенка, Н. Михайловську, В. Сиволапа), у той час як у науково-юридичній площині відповідна тематика залишається поза увагою. Разом із цим, окремі аспекти означеної проблематики тим чи іншим чином висвітлювалися у працях таких вчених-правників як В. Галай, З. Гладун, Б. Логвиненко, О. Кобзар, В. Кондраченко, М. Корнієнко, А. Куца, Є. Соболев та інших.

Мета статті – здійснити аналіз чинної нормативно-правової бази, що регламентує види та підстави притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи.

Основна частина. Перш за все варто зазначити, що у разі вчинення та виявлення правопорушень, тобто за наявності відповідних підстав, заходи юридичної відповідальності застосовуватимуться до конкретних посадових осіб (членів МСЕК), а не медико-соціальної експертної комісії як окремої правової одиниці. Повноваження щодо встановлення інвалідності хворим, що досягли повноліття, потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, особам з інвалідністю покладає на членів медико-соціальної експертної комісії значну як моральну, так і юридичну відповідальність.

Окрім того, кожен конкретний випадок вимагає детального вивчення документації та теоретичних основ й оволодіння практичних вмій і навичок проведення медико-соціальної експертизи загалом.

З цього випливає доцільність визначення тих осіб, яких може бути притягнуто до відповідальності. Так, згідно із п. 25 Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317 голова або члени комісії, винні у прийнятті неправильного рішення і незаконній видачі документів про інвалідність, несуть відповідальність згідно із законодавством (Положення про медико-соціальну експертизу, 2009). Наведена теза дозволяє зробити низку умовиводів.

По-перше, як було наголошено, юридична відповідальність настає для посадових осіб, а саме – голови та/або інших членів медико-соціальної експертної комісії. У свою чергу, це представники Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства оборони України, закладів охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, Пенсійного фонду України (Положення про медико-соціальну експертизу, 2009). Означені особи є представниками публічної влади, що безпосередньо впливає на вид та міру можливої юридичної відповідальності у разі вчинення такими особами правопорушення.

До того ж, членами медико-соціальної експертної комісії можуть бути представники військово-медичної служби Служби безпеки України та військово-медичного підрозділу Служби зовнішньої розвідки у разі розгляду медичних справ стосовно потерпілих на виробництві чи пенсіонерів з числа військовослужбовців Служби безпеки України або Служби зовнішньої розвідки. У проведенні медико-соціальної експертизи беруть участь також представники органів державної служби зайнятості та у разі потреби – працівники науково-педагогічної та соціальної сфери (Положення про медико-соціальну експертизу, 2009).

До складу комісії входить не менше трьох лікарів за спеціальностями, перелік яких затверджується Міністерством охорони здоров'я України, із урахуванням профілю комісії, а також спеціаліст з реабілітації, лікар-психолог або психолог (Положення про медико-соціальну експертизу, 2009). Тобто, обов'язковою до формування та функціонування медико-соціальної експертної комісії виступає наявність представників медичної сфери, що цілком відповідає профілю діяльності цього виду комісій.

По-друге, юридичною підставою настання юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи виступає правова норма, яка таку відповідальність передбачає. Разом із цим, необхідною умовою являється також наявність правозастосовного акта уповноваженого суб'єкта, яким безпосередньо і покладено на посадову особу обов'язок нести юридичну відповідальність за вчинене нею правопорушення. Таким правозастосовним актом може бути, наприклад, вирок суду, наказ, рішення тощо. До того ж, фактична підстава настання юридичної відповідальності – це скоєння правопорушення, яке складається із сукупності ознак, які формують його склад. Відсутність хоча б одного елементу (ознаки) складу правопорушення виключає юридичну відповідальність.

Так, голову та/або членів медико-соціальної експертної комісії може бути притягнуто до юридичної відповідальності за прийняття неправильного рішення та незаконну видачу документів про інвалідність. Варто зауважити, що законодавство не містить чіткого трактування дефініцій «неправильне рішення»

та «незаконна видача документів», що на практиці може ускладнювати процес кваліфікації правопорушення. Враховуючи семантику слова «неправильний» (який не відповідає певним нормам, правилам, вимогам; який не відповідає істині, тому, що є в дійсності; помилковий, хибний (Словник.ua., 2005–2023)) можна стверджувати, що під неправильним рішенням законодавець розуміє таке рішення, яке не відображає реального ступеня обмеження життєдіяльності особи. У свою чергу, незаконна (яка забороняється законом, порушує закон; суперечить законові, йде врозрід із ним (Словник.ua., 2005–2023)) видача документів – це процес видачі таких документів, які порушують чинне національне законодавство, не відповідають положенням його правових норм.

По-третє, вказаний пункт містить загальне формулювання «згідно з законодавством», не деталізуючи та не визначаючи конкретні види юридичної відповідальності для винних осіб.

Отже, спеціальний нормативно-правовий акт, яким визначено процедуру проведення медико-соціальної експертизи, містить лише опосередковане закріплення юридичної відповідальності, передбаченої за порушення відповідної процедури.

Із огляду на зазначене, виникає необхідність виокремлення видів юридичної відповідальності, передбаченої за порушення проведення медико-соціальної експертизи.

Так, ст. 80 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ регламентує, що особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством (Основи законодавства України про охорону здоров'я, 1992). Окрім того, члени медико-соціальної експертної комісії реалізують свої повноваження у межах трудової функції, а, відтак, за порушення законодавства про працю несуть також і дисциплінарну відповідальність. Тобто, за порушення проведення медико-соціальної експертизи членів відповідної комісії може бути притягнуто до чотирьох видів юридичної відповідальності: 1) дисциплінарної; 2) цивільно-правової; 3) адміністративної; 4) кримінальної.

З урахуванням досягнення поставленої мети вбачається за необхідне розглянути кожен із вищевказаних видів юридичної відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність. Насамперед зазначимо, що працівники, у тому числі й члени медико-соціальної експертної комісії, зобов'язані працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження роботодавця, додержувати трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна роботодавця, з яким укладено трудовий договір (Кодекс законів про працю України, 1971). У разі порушення трудових обов'язків винну особу притягують до дисциплінарної відповідальності.

Вказаний вид юридичної відповідальності застосовується до членів медико-соціальної експертизи на загальних підставах. Основні положення про дисциплінарну відповідальність регламентовано ст.ст. 147-152 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VІІІ (далі – КЗпП). Зокрема, за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення: 1) догана; 2) звільнення (Кодекс законів про працю України, 1971).

Догана – це різновид дисциплінарного стягнення та захід впливу морально-психологічного характеру на робочому місці, що включає негативну оцінку та осуд конкретних дій (бездіяльності) працівника, а також передбачає попереджувальний і мотиваційний вплив на подальшу його поведінку у майбутньому.

Звільнення – це припинення трудових правовідносин із правопорушником з ініціативи роботодавця. Таке звільнення характеризується найбільш несприятливим для правопорушника правовим режимом (порівняно з іншими різновидами припинення трудових правовідносин) (Лежнева, Черноп'ятов, 2020: 92]. Звільнення з ініціативи роботодавця – завжди крайня міра дисциплінарної відповідальності, яка застосовується у випадках, чітко визначених законодавством. Зокрема, підставами для звільнення виступають положення ст.ст. 40-41 КЗпП.

Таким чином, посадові особи – члени медико-соціальної експертної комісії несуть дисциплінарну відповідальність на загальних засадах, регламентованих трудовим законодавством, насамперед КЗпП.

Цивільно-правова відповідальність. Згідно ч.1 ст. 1166 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV (далі – ЦКУ) майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала (Цивільний кодекс України, 2003). При цьому, під «особою, яка завдала шкоди» розуміється як фізична, так і юридична особи.

Якщо під час проведення медико-соціальної експертизи певними діями або бездіяльністю голови та/або інших членів медико-соціальної експертної комісії завдано шкоду особі, яка звернулася для встановлення інвалідності, обов'язок її відшкодування покладається не на конкретного члена медико-соціальної експертної комісії, а на медико-соціальну експертну комісію як юридичну особу – учасника відповідних правовідносин. Означене підтверджується і положеннями чинного законодавства. Зокрема, ч. 1 ст. 1172 ЦКУ закріплює: «юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків» (Цивільний кодекс України, 2003).

У свою чергу, умовами виникнення цього виду відповідальності у контексті нашого дослідження являються: по-перше, протиправність дій або бездіяльності голови або інших членів медико-соціальної експертної комісії під час провадження конкретної експертизи; по-друге, вина закладу охорони здоров'я (у тому числі й відповідної посадової особи/посадових осіб); по-третє, спричинення особи, яка звернулася для

встановлення інвалідності шкоди; по-четверте, існування причинно-наслідкового зв'язку між винним протиправним діянням та заподіяною шкодою.

Разом із цим, у цивільному праві передбачено право зворотної вимоги – регресу. Сутність регресу зводиться до наступного: «особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом» (Цивільний кодекс України, 2003). Отже, медико-соціальна експертна комісія, як заклад охорони здоров'я, у порядку регресу може стягнути або витребувати у члена/членів медико-соціальної експертної комісії відповідні кошти.

Таким чином, процедуру настання цивільно-правової відповідальності для винної особи (фізичної/юридичної) за порушення особистих немайнових та/або майнових прав особи, яка звернулася для встановлення інвалідності можна умовно об'єднати у декілька етапів: 1) вчинення правопорушення; 2) доведеність причинно-наслідкових зв'язків між заподіяною шкодою та протиправним діянням, яким було порушено суб'єктивне право потерпілої особи; 3) відшкодування шкоди медико-соціальної експертною комісією; 4) право зворотної вимоги закладу охорони здоров'я до своєї посадової особи, винної у заподіянні відповідної шкоди.

Наступним видом юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи виступає адміністративна відповідальність. Як зауважує С. Стеценко, адміністративна відповідальність являється різновидом юридичної відповідальності, яка полягає у застосуванні до осіб, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій – адміністративних стягнень (Стеценко, 2007: 381]. Схожої позиції придержується І. Комарницька, яка стверджує, що адміністративна відповідальність – це вид правової відповідальності, що передбачає використання уповноваженими органами або посадовими особами адміністративних стягнень до фізичних чи юридичних осіб, що вчинили такі адміністративні проступки (Комарницька, 2018: 167).

Отже, адміністративна відповідальність являється особливим видом ретроспективної юридичної відповідальності, яка регламентована нормами адміністративного права, що настає у разі здійснення особою адміністративного правопорушення й полягає у застосуванні компетентним суб'єктом до правопорушника адміністративних стягнень.

Ведучи мову про правопорушення, у тому числі й адміністративні, пов'язані з недотриманням порядку проведення медико-соціальної експертизи, доцільно зауважити, що вони вчиняються у галузі охорони здоров'я. У свою чергу, аналіз Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х (далі – КУАП) (Кодекс України про адміністративні правопорушення, 1984) демонструє відсутність окремої глави, присвяченої виключно галузі охорони здоров'я. Натомість особлива частина містить главу 5 «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення». Як бачимо, законодавець об'єднує правопорушення, що здійснюються у галузі охорони праці із тими, що безпосередньо пов'язані із здоров'ям населення. Таке поєднання нівелює правову природу кожної із цих галузей та ускладнює не лише теоретичне розуміння, але й практичну реалізацію викладених правових положень. Із 17 визначених у межах цього розділу статей 13 регламентують правопорушення в галузі здоров'я населення. При цьому, жодна із них не стосується діяльності медико-соціальних експертних комісій, тому положення глави 5 не застосовуватимуться до її членів (у контексті провадження ними професійної діяльності). Саме тому вони не становлять науковий інтерес у межах нашого дослідження.

На додаток до вказаного зазначимо, що статті, які регламентують правопорушення у галузі охорони здоров'я також розпорошені по всьому КУАП. Зокрема, окремі статті містяться в наступних главах: Глава 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності»; Глава 13 «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та технічного регулювання»; Глава 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією»; Глава 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління».

З усього масиву адміністративно-правових норм предметного значення для нашого дослідження набувають лише ті, які безпосередньо стосуються функціонування медико-соціальних експертних комісій. Враховуючи факт, що медико-соціальна експертиза є видом публічно-сервісної діяльності, яка, за своєю сутністю являється публічною послугою медичного характеру, підкреслимо, що основний пласт вчинення адміністративного правопорушення в такому випадку – це корупційні ризики. Не дивлячись на те, що чинним законодавством закріплено безоплатність надання медико-соціальних послуг, такі ризики можуть виникнути на будь-якому етапі проходження медико-соціальної експертизи.

За таких обставин членів медико-соціальної експертної комісії може бути притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення порушень, пов'язаних із корупцією.

У свою чергу, глава 13-А КУАП містить наступні правопорушення: 1) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУАП); 2) порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУАП); 3) порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУАП); 4) порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУАП); 5) незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8 КУАП); 6) порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання

у сферах енергетики та комунальних послуг (ст. 172-8-1 КУАП); 7) невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУАП); 8) порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172-9-1 КУАП); 9) порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 172-9-2 КУАП) [9]. Не всі із перерахованих правопорушень становлять наукових інтерес для нашого дослідження, а лише ті, за які голову та/або інших членів медико-соціальної експертної комісії може бути притягнуто до відповідальності.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи настає у разі вчинення членом (членами) медико-соціальної експертної комісії адміністративного правопорушення, насамперед, такого, що пов'язаний з корупцією. У свою чергу, зазначених осіб притягають до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 172-5 КУАП.

Останнім, проте не менш важливим видом юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи виступає кримінальна відповідальність. Детально не зупиняючись на теоретичних основах цього виду відповідальності зазначимо, що у теорії кримінального права існують чотири підходи до її визначення: 1) «відповідальність – обов'язок»; 2) «відповідальність – засудження»; 3) «відповідальність – застосування санкції»; 4) «відповідальність – правовідносини» (Сахнюк, 2011: 55).

Кримінальна відповідальність вляється найсуворішим видом ретроспективної відповідальності. Членів медико-соціальних експертних комісій до цього виду відповідальності притягають за злочини, які вчиняються посадовими особами під час виконання своїх функціональних обов'язків та безпосередньо пов'язанні із наданням публічних послуг населенню. Саме тому їх передбачено Розділом 17 «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» ККУ, який складається із 19 статей. Проте, як показує аналіз судових справ, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень (Єдиний державний реєстр судових рішень), до юридичної відповідальності голову та/або інших членів медико-соціальної експертизи зазвичай притягають до кримінальної відповідальності лише за 6 правопорушень.

Найбільш поширеними злочинами, які вчиняються у рамках медико-соціальної експертизи виступають зловживання владою або службовим становищем та прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Іншими правопорушеннями, які тягнуть за собою притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи є: підблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підблених документів, печаток, штампів (ст. 358 ККУ); підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 ККУ); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 ККУ); зловживання впливом (ст. 369-2 ККУ).

Висновки. Здійснивши аналіз чинної нормативно-правової бази, що регламентує види та підстави притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи, можна стверджувати, що юридична відповідальність за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи характеризується низкою недоліків, серед яких: 1) відсутність чітко визначених підстав та видів такої відповідальності; 2) формальність окремих процедур (зокрема, службового розслідування); 3) тимчасовий характер окремих негативних наслідків для правопорушників (додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади через незначний проміжок часу оскаржується в судовому порядку); 4) відсутність в чинному КУАП статті, яка б передбачала адміністративну відповідальність за порушення порядку проведення медико-соціальної експертизи; 5) закритість проходження цієї експертизи, що, як наслідок, провокує значні корупційні ризики на всіх її етапах. Разом із цим, перспективою подальших наукових досліджень можуть стати формування конкретних шляхів удосконалення організації проведення медико-соціальної експертизи в Україні.

Список використаних джерел:

1. Положення про медико-соціальну експертизу: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317. Офіційний вісник України. 2009. № 95. Ст. 52.
2. Словник.ua. URL: <https://slovnuk.ua>
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
4. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до N 50.
5. Лежнева Т., Черноп'ятов С. Сутність загальної дисциплінарної відповідальності як елемента механізму правового регулювання трудових відносин. Порівняльно-аналітичне право. №2. 2020. С. 90–92.
6. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
7. Стеценко С. Адміністративне право України : навч. посіб. К. : Атіка, 2007. 624 с.
8. Комарницька І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. № 894, Випуск 18. С. 165–170.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.

10. Сахнюк С. Поняття та сутність відповідальності у кримінальному праві України. Держава та регіони. Серія: Право. 2011. № 3. С. 54–59.
11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

References:

1. Polozhennia pro medyko-sotsialnu ekspertyzu. (2009, December 3). [Regulations on medical and social examination]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1317. *Oftsiiyni visnyk Ukrainy*. 2009. № 95. 52. [in Ukrainian].
2. Slovnyk.ua. (2005-2023) Retrieved from: <https://slovnyk.ua> [in Ukrainian].
3. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia. (1992, November 19). [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care]. Zakon Ukrainy № 2801-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 4. 19. [in Ukrainian].
4. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy. (1971, December 10). [Labor Code of Ukraine]. Kodeks Ukrainy № 322-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*. Dodatok do N 50. [in Ukrainian].
5. Lezhnieva, T., & Chernopiatov, S. (2020). Sutnist zahalnoi dystsyplinarnoi vidpovidalnosti yak elementa mekhanizmu pravovoho rehuliuвання trudovykh vidnosyn. [The essence of general disciplinary responsibility as an element of the mechanism of legal regulation of labor relations]. *Porivnialno-analitychne pravo*. №2. 90-92. [in Ukrainian].
6. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [The Civil Code of Ukraine]. Kodeks Ukrainy № 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 40-44. 356. [in Ukrainian].
7. Stetsenko, S. (2007). Administratyvne pravo Ukrainy. [Administrative law of Ukraine]. Navch. posib. Atika, 624. [in Ukrainian].
8. Komarnytska, I. (2018). Instytut administratyvnoi vidpovidalnosti: problemy ta perspektyvy rozvytku. [Institute of administrative responsibility: problems and prospects of development]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii: Yurydychni nauky. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky. № 894, Vypusk 18. 165–170. [in Ukrainian].
9. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. (1984, December 7). [Code of Ukraine on administrative offenses]. Kodeks Ukrainy № 8073-X. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. dodatok do № 51. 1122. [in Ukrainian].
10. Sakhniuk, S. (2011). Poniattia ta sutnist vidpovidalnosti u kryminalnomu pravi Ukrainy. [The concept and essence of responsibility in the criminal law of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony*. Serii: Pravo. № 3. 54–59. [in Ukrainian].
11. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. [Unified state register of court decisions]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua> [in Ukrainian].